

Qloballaşma pandemiya qarşısında geri çəkilmirmi?

Yaxın zamanlara qədər qloballaşma müasir dövrün ən sürətli və qarşısızalmaz bir prosesi kimi təsəvvür olunurdu. Qlobal miqyasda fəaliyyət göstərmək məqsədilə dünyada 7 mindən çox hüquqi şəxs yaradılmışdı və onlar bu gün də mövcuddurlar.

Bu hüquqi şəxslərin bir qismi beynəlxalq miqyasda tanınan, fərqli həyat və fəaliyyət sahələri üzrə aparıcı rol oynayan, siyasətdə və iqtisadiyyatda dünya birliyi üzvlərinə istiqamət verən qurumlara çevrilə bilər. Onlar tərəfindən ümumiləşdirilən hesabatlar və irəli sürülən ideyalar bir anda dünya ölkələrində yayımlanır, müzakirə olunur və demək olar ki, bütün dövlətlər öz daxili və xarici siyasətlərində bu qurumlardan yayılan informasiya, təlimat və tövsiyələri nəzərə almağa çalışırdılar.

Getdikcə hər bir ölkə və onların vətəndaş cəmiyyətləri öz nəzərlərini dünyanın vahid idarəetmə mərkəzlərinə yönəldir və təbii şəkildə, məmnuniyyətlə qloballaşma axınına qoşulurdular. Bu prosesi zərərli hesab edən, onun qarşısını almağa çalışan antiqlobalistlərin vaxtaşırı olaraq təşkil etdikləri etiraz mitinqləri getdikcə güclənən qloballaşma meyilləri qarşısında artıq diqqət cəlb etməyən, maraq və etimad doğurmayan sönük bir hərəkata çevrilirdi. Sanki, dünyada hamı qloballaşmaq istəyirdi və artıq belə hesab olunurdu ki, bu proses dünya birliyi üçün ən optimal və faydalı bir prosesdir və onun alternativini yoxdur.

Əslində, bu cür düşüncələr müəyyən mənada haqlı idilər. Əgər, dünyanın harasında baş verməsindən asılı olmayaraq, bütün problemlərin ümumi bir həll yolu tapılırsa və dünya dövlətləri eyni dərəcədə və ortaq qaydalar əsasında çətinlikdən xilas ola bilərsə bunun nəyi pisdirdi ki?! 70 il davam edən qloballaşma marafonunda dünya birliyi 2019-cu ildə "COVID--19" adlandırılan qlobal problemə üzləşdi. Bütün sürprizlə də elə buradan başladı.

Başlanğıcda son onilliklər ərzində qloballaşma nəzəriyyəçilərinin yaratdığı təsəvvürlərə səmimiyyətlə inanmış 7 milyardlıq Yer kürəsi əhalisi pandemiya qarşısında təşvişə düşmədi. Bu virusun qlobal təkliflərdən irəli gələcək ümumi tədbirlər nəticəsində tez bir zamanda aradan qalxacağına ümid edərək bəşəriyyət Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının çaldığı həyəcan təbilinə və onun tövsiyələrinə də laqeyd təbəssümlə cavab verdi. Az sonra vəziyyətin getdikcə gərginləşməsi qlobal problemin qlobal şəkildə də həll oluna bilməyəcəyini üzə çıxardı.

Yeri gəlmişkən, Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı ilə yanaşı, ilk həyəcan təbii çalan dövlət Azərbaycan oldu. Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi altında dərhal ölkə daxilində ciddi hazırlıq işlərinə başlanıldı. Azərbaycan rəhbərinin təşəbbüsü ilə Türk Şurası, Qoşulma Hərəkatına üzv dövlətlər və BMT-nin xüsusi sessiyası çərçivələrində problemin müzakirəsi təşkil edildi və ölkəmiz dünya dövlətlərini qlobal həmrəyliyə səslədi.

Bəs nədən bütün cəhdlərə baxmayaraq, dünya COVID--19 pandemiyasının qarşısının alınmasında qlobal fəaliyyət göstərə bilmədi? Onilliklər ərzində qloballaşma haqqında dayanmadan danışan və təbliğat aparən beynəlxalq təşkilatlar və eləcə də bu prosesdən ən çox qazanan yüksək inkişaf etmiş ölkələr gerçəklikdə pandemiya şəraitində gözlənilən qlobal fəaliyyətdən uzaqlaşaraq öz daxili vəziyyətinə kökləndilər.

Pandemiyanın ilk həftələrində və aylarında tibbi ləvazimatlar uğrunda əsl "dünya müharibəsi" başladı. İlk növbədə, sərhəd anlayışını artıq unutmuş avropalılar qloballaşmanın onlara verdiyi sərbəst hərəkət etmək hüququnu itirdilər. Sərhədlər möhkəmləndirilərkən formal olaraq mal və əmtəələrin sərbəst hərəkət edəcəyinə zəmanət verilsə də, realıqda bu da həmişə mümkün olmadı. Çindən yükləniş zəngin bir Avropa dövlətinə yola salınan konteynerlər elə yolda ikən daha artıq ödəniş müqabilində daha zəngin dövlətlər tərəfindən ələ keçirildi.

Tələlərini bir ittifaqda birləşdirmiş Avropa dövlətlərinin hər biri ümumi problemə birgə çarə tapmağa yox, onun yalnız öz ərazisində həllinə qərar verdilər. Rəsmən, qloballaşma ideyasından imtina edilməsə də, ilk qlobal problem olan pandemiya şəraitində ümumi fəaliyyətdən, sanki, geri çəkildilər. Suda boğulanların xilası hamının yox, yalnız batanın özünün probleminə çevrildi.

Pandemiya uzandıqca xalqlar və dövlətlər də bir-birindən uzaqlaşmağa meyilləndilər. Bugünkü peyvənd marafonu da eyni ssenari üzrə mərkəzdənqayma prinsipinə əsaslanmaqla davam edir. BMT Baş Assambleyasının xüsusi iclasında Azərbaycan kasıb ölkələrlə zəngin dövlətlərin bərabər əsaslarda peyvəndlərə əlçatanlığının təmin olunmasına çağırış etmişdi. Lakin G-7 üzvü olan qüdrətli dövlətlər özlərinə lazım olan maksimum peyvənd sayından 3 qat artığını sifariş etməklə, burada da öz dominantlığını göstərməyə çalışdılar. Beləliklə, dünya əhalisinin özünün bugünü və gələcəyi hesab etdiyi qloballaşmadan gözləntiləri özünü doğrultmadı.

Baş verənlər qlobal cəmiyyət və qlobal məsuliyyət anlayışlarını alt-üst edir. Artıq sayı 7 mindən çox olan qlobal təşkilatların da səsi çıxmır. Paradoks da elə bundadır. Qloballaşma xoş günlərin xülyası idimi, yoxsa dahi İmanuel Kant dünya inkişafının dialektik qanunauyğunluğunu düzgün təyin etməmişdi?!

Hər halda, Kant dünya birliyinin çoxluqlardan vahidə doğru inkişafını labüd hesab etməkdə haqlı idi. Sadəcə, bu gün qloballaşmanın yüyəni dünyanı inkişaf etdirmək istəyənlərin əlində yox, qloballaşmadan istifadə edərək dünyanı daha çox öz təsiri altına almağa çalışanların əlindədir. Ona görə də qlobal cəmiyyət qlobal böhran qarşısında bu qədər aciz qalıb.

Cavanşir FEYZİYEV,
Milli Məclisin deputatı, fəlsəfə doktoru